

BELLEK / EMEK Söyleşiler

Nazlı Pektaş (1975, Edremit) Sanat Tarihçisi, eleştirmen. Lisans eğitimini Mimar Sinan Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nde (1998), yüksek lisansını Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik-Cam Bölümü'nde (2008), sanatta yeterliğini ise Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'nde (2013) tamamladı. Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde dersler vermiştir, halen Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde yarı zamanlı öğretim görevlisidir. Yazıları *Sanat Dünyamız*, *Art Unlimited* dergilerinde, Artful Living adlı portalda, *Cumhuriyet* gazetesinde ve çeşitli sergi kataloglarında yayımlanmaktadır. Zeynep Direk'in yayına hazırladığı, Yapı Kredi Yayınları Cogito dizisinden çıkan *Cinsiyeti Yazmak* isimli kitapta "Ana Mendieta'nın İzleri" başlıklı yazısı; Nagihan Çakar Bikiç ve Ferhat Özgür'ün derlediği Doruk Yayınları tarafından yayımlanan, *Belgesel / Kısa Film / Video Sanatı* isimli kitapta "Hakikati Alt Etmek: Rezan Yeşilbaş, Cengiz Tekin ve Ferhat Özgür'ün Yapıtlarında Hayat, Oyun ve Mana" isimli yazısı bulunmaktadır. Marmara Üniversitesi Cumhuriyet Müzesi ve Sanat Galerisi'nde Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi tarafından düzenlenen "A4" başlıklı serginin küratörlüğünü üstlenmiştir. 2012 yılından bu yana Uluslararası Sanat Eleştirmenleri Derneği (AICA Türkiye) üyesidir.

Bellek / Emek

Söyleşiler

Hazırlayan
Nazlı Pektaş

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 4993
Sanat - 240

Bellek /Emek - Söyleşiler / Hazırlayan: Nazlı Pektaş

Kitap editörü: **Mine Haydaroğlu**
Düzeltili: **Filiz Özkan**

Kapak tasarımı: **Nahide Dikel**
Sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **Akgül Yıldız**

Baskı: Asya Basım Yayın Sanayi Tic. Ltd. Şti
Tevfikbey Mah. Halkalı Cad. No: 162/7
Küçükçekmece / İstanbul
Tel: 0212 693 00 08
Sertifika No: 36150

1. baskı: İstanbul, Kasım 2017
ISBN 978-975-08-4120-0

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2017
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İÇİNDEKİLER

Sanat Tarihinin Ara Kapıları, Arka Bahçeleri / Necmi Sönmez • 7

Giriş / Nazlı Pektaş • 9

Nuran Terzioğlu • 13

Nurhan Atasoy • 23

Kaya Özsezgin • 35

Nazan Ölçer • 43

Nazan İpşiroğlu • 57

Jale N. Erzen • 71

Canan Beykal • 81

Ali Artun • 89

Melih Fereli • 109

Mehmet Ergüven • 139

Afife Batur • 159

Sanat Tarihinin Ara Kapıları, Arka Bahçeleri

Başlı başına sosyal bir bilim dalı olan sanat tarihi sosyolojiden felsefeye, estetikten antropolojiye dek birçok farklı disiplinin kesişme noktasında olduğu için tanımlama, algılama ve yorumlama üzerine kuruludur. Konusu ne olursa olsun bu alanda çalışanlar bir şekilde sanatın büyümesine kapılmış, onun peşinde ilerlerken, sanatın farklı içeriklerine kendi perspektiflerinden bakan yaklaşımlarla bir “kozayı” oluştururlar. Önkoşulsuz emek, özverili çalışma ile gelişen bu koza, sanatı koruduğu gibi, sanatsal içerikleri tartışmaya açarak, sanatçıların bile öngöremediği konulara eğilerek görme ile anlama arasında köprüler kurar. Sadece sanat tarihçileri değil, sanat yazarları, müzeciler, editörler, çevirmenler, galericiler, koleksiyonerler, yayıncılar da sanatı çevreleyen kozaya katkıda bulunarak sanatın sürekliliğine katkıda bulunurlar.

Kendisi de sanat tarihçisi olan Nazlı Pektaş'ın ülkemizde sanatın etrafındaki kozayı oluşturan farklı kuşaklara ait temsilcilerle yapmış olduğu konuşmalar, öncelikle sanata olan sevginin, tutkunun şekillendirdiği yaşam hikâyelerini ortaya çıkarıyor. Her biri ayrı bir adanmışlığın temsilcisi olan bu yaşamlar bize sanat tarihinin ara kapılarını, arka bahçelerini açıyor. Bir sanat kitabının, sergi kataloğunun kapağını kapatıp kitaplığımıza yerleştirdiğimizde sadece sırtına bakmamız mümkündür. Pektaş kitapların sırtlarındaki isimleri dar bir çerçeveden çıkararak detaylı konuşmalarında onları 1940'lardan günümüze dek uzanan süreç içinde ele alıyor. Sanat hakkında yapılan çalışmalar her şeyden önce birikim, artı değer oluşumuna katkıda bulunur. İtiraf etmek gerekirse bu katkı ülkemizde doğru dürüst kavranmadığı gibi, çoğu kez üzerine düşünülmemiş, gerektiği kadar gündeme gelmemiştir. Pektaş, sadece üniversite öğretim üyeleri için çıkarılan anı, saygı kitaplarının dar çerçevesinde kalan birçok olguyu ayrıntılı olarak ele alan konuşmalarında, sanatın farklı oluşum süreçlerine ışık tutan önemli

detayları ortaya çıkarıyor. Bunlardan en önemlisi, sanat üzerine çalışanların hangi bağlamlarda, çerçevelerde üretimlerini sürdürdükleri. Sanat üzerine yapılan çalışmalarda bağlam ister akademik çevrelerde isterse sanat ortamının farklı alanlarında olsun, iki ana başlık altında toplanabilir: Tanımlayıcı olanlar, yorumlayıcı olanlar.

Pektaş'ın oldukça farklı alanları büyüteç altına alan söyleşilerinde hem tanımlayıcı hem de yorumlayıcı olarak değerlendirilebilecek öğeler karşımıza çıkıyor. Bunu yadırgamamak lazım. Çünkü sanat üzerine çalışmanın, düşünmenin henüz gelenekselleşemediği bir sanat ortamına sahibiz. Çeviri, uyarlama, aktarımdan sıyrılarak özgün, anlaşılabilir yorum üretebilmek belli bir birikimi, kendi karşıtını üretebilecek özgür bir düşünce iklimini gerekli kılıyor. Sanatsal üretimde olduğu gibi, sanat üzerine olan düşünsel çalışmalarda da destekleyici öğelerden yoksun bir sanat ortamına sahip olduğumuzu unutmamakta fayda var. Sanat üzerine çalışmalar bu noktada özveriye, karşılık beklemeden her türlü zorluklara rağmen bir funda toprağı oluşturmayı hedeflemiyor mu? Tıpkı sanatta olduğu gibi, sanat üzerine yapılan çalışmalarda da her cümle, her paragraf, her kitap bir bellek oluşturarak bir sonraki adımın önünü açıyor. Pektaş'ın söyleşileri böylesi bir gelişim süreci oluşturmak için çaba harcayan kişileri bize tanıtırken, onların kendi imzalarının, kişiliklerinin ötesinde, dönemsel karakteriyle nasıl uzun, zorlu bir yolun başlangıç noktasında durduklarını ortaya çıkarıyor.

Kendi alanlarında öncü çalışmalar yaparak her türlü yokluğa karşın bir birikim oluşturmayı başarmış kişilerin varlığını ortaya koyan samimi söyleşileriyle Nazlı Pektaş bizi sanata inanarak karşılık beklemeden çalışanların dünyasına davet ediyor. Bu sanatın sürekliliğini olduğu kadar, sanat üzerine olan düşünsel çalışmaların da böylesi bir süreklilik içinde değerlendirilmesi gerekliliğini duyumsatan bir davet. Nasıl sanat eseri onu oluşturan toplumsal koşulları yansıtırsa, sanat üzerine olan yazılar da, ait oldukları sanatsal ortamın karakteristiklerine gönderme yaparlar. Bu kitapta yer alan söyleşiler bağımsızlaşma, özgürleşme konusunda büyük bir varoluş mücadelesinin eşliğinde olan sanat ortamımızın güncel özelliklerini gerçekçi olarak ortaya çıkarıyorlar.

Giriş

Mesleğiniz için ilk adımları atarken karşınıza çıkan yazarlar, yerler, anlar sizi çoğu zaman farkında olmadığınız bir kuvvetle besler. Zaman akıp, yaşam sizi öğrendiklerinizle baş başa bıraktığında geriye dönüp bakarsınız ve onca bilginin kaynağı tam arkanızdadır. Belleğiniz; bu kaynaklarla birlikte aktığımız zamanı geri çağırır ve size rehberlik eden onca emek, emeklerinizle birlikte yeryüzünün bilgisine eklenir. Okuduklarınız, öğrendikleriniz, konuştuklarınız öyle kıymetlidir ki kaynağa inme isteği birdenbire doğar ve onca tutkunun doğum anına tanık olma zamanı çoktan gelmiştir.

2013 yılında, *Sanat Dünyamız* dergisinin Kasım–Aralık sayısında yayımlanmaya başlayan Bellek/Emek dizisi sanat tarihi disiplini ve onu besleyen farklı alanlarda çalışmış, farklı ama birbirine yakın kuşaktan temsilcileri bir araya getirdi. Üç yılı aşkın bir süredir devam eden bu dizi, derginin iki ayda bir yayımlanma periyodu eşliğinde on bir kişiye ulaştı. Elbette Türkiye’de sanat tarihi ve onu çevreleyen alanlarda, yıllardan beri üretmiş ve üretmeye devam eden yahut artık hayatta olmayan başka birçok değerli isim var. Fakat öğrenim gördüğüm sanat tarihi alanı için, bir tür hatırlama ve hatırlatma eylemi de diyebileceğim Bellek/Emek söyleşileri; bu alanda benim için de olduğu kadar okuyucu için de ilk adım olma özelliği taşımakta. Kitapta yer alan isimlerin, çalıştıkları alanda ülkemizin kültür sanat alanındaki verdikleri emeği takip etmek ve bellekteki izlerini hatırlamak; bir yandan bu alanda yazıları, kitapları, eserleri, sergileri, yöneticilikleri yahut hocalıklarını ile var olmuş/olmaya devam eden isimleri kendi sözleriyle öğrenmekti. Öte yandan da Türkiye’nin yakın tarihine, kişisel hikâyeler aracılığıyla tanık olma idi.

Konuştuğum isimlerin okul yıllarına dönmek, ailelerinden söz ederken sevgilerine tanık olmak, üretimlerini anlatırken tutkularını izlemek, öğrencilerini ve öğretim dünyasını anlatırken hatıralarını dinlemek ve çalıştıkları alanlar hakkında konuşurken samimiyetle

paylaştıkları deneyimleri öğrenmek... Kocaman bir ömre sığmayan üretme tutkusu ve isteğinin baş döndürücü bir hızla, üretime nasıl dönüştüğünü gösterdi.

Özveriyle, tutkuyla ve direnerek çalışmış ve çalışan bu isimlerin sanat tarihimize ve bize bir armağan olduğunu düşünüyorum. Sorularına sözlerini ve yaşamlarını büyük bir samimiyetle açan tüm konuklarıma teşekkürü borç bilirim.

Nazlı Pektaş, Ekim 2017

Bellek / Emek
Söyleşiler

Nuran Terzioğlu, 2008

Tutkunun Rüzgârında 30 Yıl: Nuran Terzioğlu

Galatasaray Lisesi'nin yanından inen yokuş boyunca düşündüm. Sayısını hatırlayamadığım bilmem kaçınıcı kez iniyordum bu yokuştan. Galeri Apel'e gitmek, yeni mezun bir sanat tarihi öğrencisi için hep heyecanlı olmuştı. Sergilerin isimleri, malzemelerin çeşitliliği ve sanatçıların dehası. Sanatın içine sığınan hayatı ya da hayatın içinde patlayan sanatı, yeni mezun birine tutku dolu kelimelerle anlattı hep.

Mezuniyetimin üzerinden 15 yıl geçmesine rağmen şimdi de aynı heyecanı taşıyordum. Galeri Apel, mezuniyetimle yaşıt. Orada izlediklerim, belleğimde bıraktıkları izle; yaratıcılığın sınırsızlığı ve emeğin kalıcılığı hakkında yolumu hep aydınlattı.

Şakir Gökçebağ'ın yaşamın içinden söküp çıkardığı eşyalara yüklediği anlama ve oynadığı oyuna; Sakine Çil'in ateş tuğlası üzerindeki asker gölgesine ilk kez orada tanık oldum. Esmâ Paçal'ın dantel inceliğindeki silikon çamaşırlarına ilk kez orada güldüm. Şairin Bahçesi'nde, Apel'in geçmişi saklayan aynası önünde Canan Dağdelen'in porselen noktalarına ilk orada tutkuyla bağlandım...

Yokuş aşağı inerken; gözlerimin önünden akan onca emek, güncel sanatın hızlı dönen çarkı içine serpilmiş, sabır dolu üretimler...Galeri bu yıl, "Apel 15" adlı sergi ile 15. yıldönümünü kutladı. Bu galeriyi kuran sevgili Nuran Terzioğlu ise meslekte 30 yılı geride bıraktı.

Sanat Dünyamız için hazırladığım "Bellek/Emek" adlı dizinin ilk konusu belleğimizdekilerle, Apel'in sahibesi ve sorumlusu Nuran Terzioğlu. Neredeyse yüz elli yıllık Apelyan apartmanında, demir kapının ardında yarattığı dünyada, içeriye davet ederken hiç eksiltmediği gülümsemeyle beni karşıladı. Yaşamıyla ördüğü emeğini konuştuk, rüzgârının sesini dinledik.

Nazlı Pektaş: Sanatın yaşamınızda yer etmeye başlaması ne zamana rastlar?

Nuran Terzioğlu: Yetişkinler gibi çocukların da büyürken bazı öncelikleri oluyor. Kendisi adlandıramasa da çocuğun sanata olan

eğilimi başkaları tarafından fark ediliyor. Bende de böyle geliştiğini sanıyorum. İstanbul'da binaların tepelerinde gördüklerimin; sahildeki önüme çıkan çakıl taşları, bahçedeki çiçek böcek, kedi köpek kadar beni heyecanlandırdığını hatırlıyorum. İnsan elinin ve muhayyalesinin ürettiklerine duyulan hayranlık, tutkuya dönüşüyor ufak yaşta. Bu tutkunun ilkokulda büyüyerek devam ettiğini söyleyebilirim.

N.P.: İçinize yerleşen bu şeyi, ya da zaten var olanı kiminle keşfettiniz?

N.T.: Beni anneannemin en yakın arkadaşı yetiştirdi. "Mürvet Anne" derdik kendisine. Anneannem erken yaşta vefat etmiş, annemi de o büyütmişti. Ailemizin en büyüğü olan Mürüvvet Anne, bir papazın kızıydı. Hiçbir zaman gerçek ismini bilmedik. Türkiye'ye sevgilisi trenle kaçırıp getirmişti. Onunla gezerdik İstanbul'u. O zamanlar galeriler ve çağdaş müzeler de yoktu. Beyoğlu'nda, apartmanların rölyefleri ve kiliselerdeki heykellerle yetinirdik. Çok sayıda ibadet evlerine girip çıkardık. Baktık ki merakımızı sadece gözlemlerle gideremiyoruz ve bu kısıtlı imkânlar yetmiyor. Bir yandan da sanat kitaplarına ihtiyaç duyduğumuzu hissediyoruz. Tabii 50'lerde Türkçe sanat kitapları da yayımlanmıyordu. Derken *Hayat* mecmuası hayatımızı kurtardı. Derginin orta sayfasında her sayıda sanat tarihinden bir sanatçı tanıtılırdı. Yalnız orta sayfayı biriktirerek ciltli kitaplar yaptık. Bunları hep Mürvet Annemle birlikte hazırlardık. Zaman zaman arkadaşlarıma film oynatmak isterdim. Metrelerce kâğıda resim çizer, onları duvarda delikli perde aralığından geçirir seslendirir, arkadaşlarıma gösterirdim. Tüm bunları hep beraber yaptık. Tutkumun şekillenmesinde ve gelişmesinde beni hep destekledi.

N.P.: Eğitim yıllarınıza dönelim. Hangi okullarda okudunuz?

N.T.: İlkokulu Bebek'te, ortaokulu ve liseyi bugünkü adı Robert Lisesi olan Amerikan Kız Koleji'nde okudum. Sonra evlenip Almanya'ya gittim. Orada önce Frankfurt'ta özel bir okulda temel sanat eğitimi aldım. O sıralar Almanya'da tekstil ve dokuma beni çok etkiledi. Sonra öğrendim ki o dönem orada bu malzemeler çok popülermiş. Okulda, bu doğrultuda benim aradığım şeyler yoktu. Ama daha sonra Offenbach'ta bir tür Bauhaus okulu olan tatbiki güzel sanatlar okuluna gittim. Günümüz sanatı ve dokuma okudum.

Sonra, bir vesileyle Amerika'ya gittim. Washington'a yakın bir yerde olan Maryland Üniversitesi'nde kabul edilip ilgilendiğim dersleri seçtim. Rauschenberg'in, Ad Reinhart'ın, Andy Warhol'un kişisel sergilerini görme şansım oldu. O dönemin önemini şimdi daha iyi anlıyorum... Bir yandan Soyut Dışavurumculuğun muhteşem örneklerini izlerken bir yandan dokuma öğreniyordum. Sannatta tekstilin kullanımını üzerine kendimi yetiştirmeye çalıştım. Hatta, kendime bir tezgâh edindim. Sonra, bitirmeme bir sene kala Türkiye'ye döndük.

N.P.: Apel doğmadan önce oldukça verimli bir Ankara deneyiminiz olduğunu biliyorum. Tanbay'dan Urart'tan ve tabii Sanart'tan konuşalım.

N.T.: Ankara'da galerilerde çalıştım. İlk olarak Tanbay'da. Kuruş aşamasından kapanana kadar oradaydım. Galeride 1983'te Büyükelçi Haluk Kura ile çalışmaya başladık. Hem programını hazırlıyordum hem de yapım aşamasında tanıklık ediyordum. Tanbay, Kızılay'da iki katlı muazzam bir yapıydı. Kilise galerilerinde olduğu gibi üst kattan alt kat izlenebiliyordu. Galeri sahipleri son derece heyecanlı ve sanatsever bir aileydi. Bizlere de güvenleri tamdı. Orada, büyük isimlerin sergilerinin yanı sıra deneysel çalışmalar da yaptık. O yıllarda Ankara'nın çok seviyeli bir izleyici kitlesi vardı. Öğrenciler, gazeteciler, diplomatlar, hep Tanbay'da sergi izlemeye gelirlerdi. Belki resim almıyorlardı ama çok sanatsever ve bilgili bir kitleydi. 1984 yılında açılan galeride, birçok ünlü sanatçının eserlerini sergileme şansımız oldu. Mahmut Cüda, Ali Çelebi gibi üstatların sergilerinin ardından, Erol Akyavaş, Mehmet Güler yüz, Balkan Naci İslimyeli, Fatma Tülin gibi sanatçıların sergilerini peş peşe açtık.

1985 yılında ilk küratöryel denemeyi Nilüfer Ergin'le gerçekleştirdik. Gençlik yılında gençlik konulu bir sergi. Genç sanatçıları İstanbul'dan, o buluyordu. Mekân tasarımı yapmaktı amacımız. Galerinin üzerinde bulunduğu Selanik Caddesi'ni üretim alanı olarak seçmiştik. Sanatçılar devasa bir dünya yapıp kuşlar ürettiler. Ama dünya galeri kapısından sığmadı, bunu hesaplamamıştık. Biz de patlattık. Patlayan bir dünya, etrafta uçuşan ketenden kuşlar... Öyle çok satılmıştı ki kuşlarımız!